

Búcsú ZICSI ANDRÁS professzortól (1928–2015)

DÓZSA-FARKAS KLÁRA és CSUZDI CSABA

¹Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állatrendszertani és Ökológiai Tanszék
1117 Budapest, Pázmány Péter s. 1/C. E-mail: kdozsafarkas@gmail.com

²Eszterházy Károly Főiskola, Állattani Tanszék
3300 Eger, Eszterházy tér 1.

Fájó veszteség érte a hazai és nemzetközi talajzoológus közösséget; 2015. július 22-én, életének 87. évében eltávozott közülünk Prof. Dr. ZICSI ANDRÁS, a Magyar Tudományos Akadémia Talajzoológiai Kutatócsoportjának volt vezetője, az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) címzetes egyetemi tanára.

ZICSI ANDRÁS 1928. február 7-én született Bukarestben (Románia). Gyermekkorát Brassóban töltötte, s mivel édesapja szász, édesanyja magyar nemzetiségű volt, és András román általános iskolába járt, egyaránt jól beszélte a német, a magyar és a román nyelvet. 16 évesen Magyarországra jött, itt érettségizett le, majd egyetemi tanulmányait a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen folytatta, ahol 1953-ban agrármérnöki diplomát szerzett.

1954-ben BALOGH JÁNOS vezetésével TMB (Tudományos Minősítő Bizottság) aspiránsként kezdte el a földigiliszták kutatását az ELTE Állatrendszertani és Ökológia Tanszékén működő MTA Talajzoológiai (később Zootaxonómiai) Kutatócsoportjában, melynek 1983–1998 között a vezetője volt.

Kandidátusi disszertációját 1960-ban védte meg, majd 1975-ben megszerezte a biológiai tudományok doktora fokozatot „*A struktúra és funkció kapcsolata terresztrikus ökoszisztémák földigilisztáinak tevékenysége tükrében*” című értekezésével.

Már munkásságának kezdetén hangsúlyozta, hogy az ökológiai kutatások nem nélkülözhetik a pontos taxonómiai ismereteket, s ez a gondolat végigkísérte egész munkássága során. Kísérleteivel az elsők között mutatott rá a giliszták szerepére a talajok termékenységének fenntartásában és hangsúlyozta a biológiai szemlélet kialakításának fontosságát. Több mint 60 földigilisztafaj szaporodás- és táplálkozásbiológiáját vizsgálta az 1958-ban létrehozott ELTE Aggteleki Barlangbiológiai Laboratóriumban, és az ezt kiegészítő szabadföldi kísérletekben. Megállapította a fajok szaporodásbiológiai paramétereit (a kokonok inkubációs idejét, valamint az ivarérettséghez szükséges időtartamot és a fajok élettartamát). Táplálkozásbiológiai vizsgálataiban feltárta mintegy 30 hazai földigilisztafaj szerepét különböző lombavarak lebomlásában, s rámutatott a természetben lezajló bomlási folyamatok és az avarok földigiliszták által történő elfogadása közötti összefüggésekre.

A táplálkozási sajátosságok mellett vizsgálta a földigiliszták ürülékprodukciónak és az ürülék lerakásának vertikális mintázatát. Ehhez világszinten is elsőként alkalmazott ún. mikrokozmosz-kísérleteket, 25 × 25 × 50 cm-es egységekből összeállítható monolitokat, amelyekkel 50, 100 és 150 cm magas, a nagytestű fajok számára is kellően szabad mozgásteret nyújtó, moduláris kísérleti környezetet állított elő.

A szabadföldi kísérletek során kutatócsoportjával 1971-ben széleskörű lomb- és tűavarré ciklizációs vizsgálatsorozatba kezdett. Ez „Szendehegy–Vinyabükk pilot projekt” néven része volt a MAB 2. Projektjének (Man And Biosphere UNESCO-projekt), melynek során 6 éven keresztül nyomon kísérték az avarprodukciónak, az avar havonkénti természetbeli fogyasztását és strukturcönológiai felvételezésekkel a giliszták, valamint a makrofauna szezonális változásait.

ZICSI ANDRÁS kutatócsoportjával elsőként mutatta ki, hogy egy közép-európai lombos erdőben az évi avarprodukciónak 75%-át az ott élő földigiliszta-együttes bontja le, s ebben a lebontásban a nagytestű avarfogyasztó fajok szerepe kiemelkedő. Az avarlebontásban játszott szerepük mellett a földigiliszták jelentősen hozzájárulnak a vertikális anyagtranszporthoz, éves szinten mintegy 22 t/ha ürülékkel helyeznek el a talaj különböző rétegeiben.

A földigiliszták természetben betöltött szerepe mellett vizsgálta a mezőgazdaságban és az iparban keletkező veszélyes szerves hulladékok (tejzsír, vériszap stb.) giliszták általi lebontásának lehetőségét. Ezen eredményei, valamint a földigiliszták tömeges tenyésztésének megoldása 1983-ban szabadalmi védelmet kapott, s 1990-ben a „*Korszerű anyagok, technológiák*” c. pályázaton az OMF–MTESZ különdíját nyerte el.

ZICSI ANDRÁS kezdettől fogva nagyon fontosnak tartotta a taxonómiai kutatásokat, és munkásságának második felében már inkább erre helyezte a hangsúlyt. Saját gyűjtéseinek, valamint különböző múzeumok gyűjteményeinek feldolgozásával jelentős mértékben hozzájárult Európa csaknem minden országa Lumbricidae-faunájának feltárásához, s a holarktikus elterjedésű Lumbricidae családban 63 tudományra új fajt írt le. A Lumbricidae családban végzett több évtizedes munkásságának szintézisét egy ca. 600 taxont érintő revíziós munkában foglalta össze 1982-ben. Kimutatta, hogy az 1971-ig leírt 559 Lumbricidae fajnév 52%-a szinonim, s azon szerzők új nevei, akik csak 1–2 dolgozatban közöltek fajleírást, 90%-ban szinonim neveket hoztak létre.

Az egzotikus földigiliszta-kutatások és állatföldrajzi összefüggések feltárásához kiváló lehetőséget nyújtottak az UNESCO és az MTA segítségével megvalósított cirkumtropikus expedíciók [Kongói Köztársaság (1963–1964), Chile, Brazília és Paraguay (1965–1966),

Bolívia, Brazília és Uruguay (1966–1967), Tanzánia (1987, 1989) and Ecuador (1986–1993)], melyeknek BALOGH JÁNOS mellett fő szervezője volt. Ezekből a gyűjtésekből szintén számos új fajt (165) írt le. Különösen jelentős a dél-amerikai Glossoscolecidae családból leírt 91 faj, valamint az afrikai Eudrilidae családból leírt 24 tudományra új faj.

Ezekről az utakról nemcsak gazdag földgiliszta-anyagot hozott magával, hanem más állatcsoportokat is gyűjtött múzeumi kollégái számára, melynek eredményeképpen, ill. tudományos munkájának elismeréseként, mintegy 40 különböző állatfajt neveztek el róla.

Kutatásainak eredményét 189 dolgozatban közölte, amelynek nagy része külföldi neves folyóiratokban jelent meg, s CSUZDI CSABÁVAL közösen 2003-ban megírták a magyar fauna összefoglaló monográfiáját is. Munkáira kapott független idézeteinek száma jelentősen meghaladja az 1000-et.

ZICSI professzor kiemelkedő tudományos eredményeit nemzetközi szinten is elismerték, külföldi kollégái kedvesen csak „giliszta-pápának” nevezték, s 1976-ban megválasztották az International Organization of Oligochaeta Taxonomists (IOOT) elnökévé. Úttörő ökológiai kutatásainak eredményeképp a Nemzetközi Talajtani Társaság (ISSS) 1976-ban a Talajzoológiai Szekció elnökségi tagjává választotta, majd 1987-ban az IUCN (Természetvédelmi Unió) rendes tagja lett. Kutatásainak hazai elismeréseként 1982-ben Akadémiai Díjjal jutalmazták, 1986-ban akadémiai levelező tagságra jelölték, s 1999-ben megkapta az MTA Szentágotthai Díját.

ZICSI ANDRÁS aktív tagja volt a hazai tudományos életnek. Két cikluson keresztül vett részt az MTA Talajtani Bizottságának munkájában, 1963–1980 között tagja volt a TMB Általános Biológiai Szakbizottságának. 1980–1990 között tanácskozó tagja volt az MTA Biológiai Tudományok Osztályának. Az MTA Zoológiai Bizottságának több mint 10 éven át volt titkára, majd elnöke.

Mi, kollégái és barátai, a tudományos tevékenységének messzemenő elismerése mellett szeretnénk kiemelni, hogy ZICSI ANDRÁS a talajzoológia iránt szenvedélyesen elkötelezett tudós és emberileg is kiváló egyéniség volt. Határozottan és kiválóan irányította kutatócsoportját, de messzemenően figyelt az egész Tanszék problémáira. Szakszervezeti vezetőként mindenben segítette kollégáit és a fiatalokat. Nem csoda, hogy mindenki szerette és tisztelte. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy halála súlyos veszteség nem csak a hazai és a nemzetközi talajzoológia, de az Állattrendszertani és Ökológiai Tanszék hajdani és mai kollektívája számára is.

Final farewell to Prof. ANDRÁS ZICSI

KLÁRA DÓZSA-FARKAS¹ & CSABA CSUZDI²

¹ Department of Systematic Zoology and Ecology, Eötvös Loránd University, Pázmány Péter sétány 1/C, H-1117 Budapest, Hungary. E-mail: kdozsafarkas@gmail.com

² Department of Zoology, Eszterházy Károly College, Eszterházy tér 1, H-3300 Eger, Hungary

ÁLLATTANI KÖZLEMÉNYEK (2015) 100(1–2): 5–8.

Abstract: The Hungarian and international soil zoologist community suffered a great loss when Prof. Dr. ANDRÁS ZICSI, former head of the Soil Zoology Research Group of Hungarian Academy of Sciences and honorary professor of the Eötvös Loránd University passed away on 22 July, 2015.

Dr. ANDRÁS ZICSI was born on 7th February, 1928 in Bucharest (Romania) to a Saxon father and Hungarian mother. He moved to Hungary at age of 16 and finished the secondary school in Budapest, and later in 1953 graduated from the Gödöllő University of Agricultural Sciences.

In 1954 he started CSc studies in the Soil Zoology Research Group of HAS at the Department of Systematic Zoology and Ecology, Loránd Eötvös University in Budapest. Dr. ZICSI received his Candidate of Science title in 1960 and in 1974 he was awarded a Doctor of Science degree by the Hungarian Academy of Sciences. In 1984 he became the Head of the Soil Zoology Research Group (later Systematic Zoology Research Group), and led the team until his retirement in 1998, but remained active in science until 2006.

In his early career Dr. ZICSI's activity was focused on earthworm ecology. He pioneered studies in earthworm feeding ecology and cast production investigating more than 30 lumbricid species in field experiments and microcosm studies.

Recognizing the vital importance of the proper species identification in earthworm ecology he extended his research to taxonomy of European and later overseas earthworms as well.

During his career Dr. ZICSI contributed 63 new species to the Holarctic family Lumbricidae and 165 further species new to science belonging to different overseas families. He has authored 189 scientific papers including several book chapters and a monograph on the Hungarian earthworm fauna.

Dr. ZICSI's death is a great loss for family, friends, colleagues, and the entire earthworm taxonomy and soil zoology research community.